

Innhold

Del 1

Modeller og utredning	29
KAPITTEL 1 Grunnlaget for psykiske reaksjoner ved somatisk sykdom	31
<i>Alv A. Dahl</i>	
Typiske reaksjonsforløp etter påkjenninger	33
Motstandskraft (resiliens)	33
Tilheling (recovery)	35
Kronisk psykisk dysfunksjon	35
Forsinkete reaksjoner	35
Personlighetsbasert sårbarhet	36
Mestring	37
Psykologiske teorier om sårbarhet	37
Evolusjonspsykologi	37
Psykoanalytisk jeg-psykologi	38
Tilknytningsteori	38
Læringsteori	39
Kognitiv teori	39
Sosiale synspunkter	40
Stigmatisering	41
Vanlige psykiske reaksjoner på sykdom	42
Diagnosen kommer som et sjokk	42
KAPITTEL 2 Psykiatrisk undersøkning	45
<i>Trond F. Aarre</i>	
Definisjon av psykisk lidning	46
Det diagnostiske intervjuet	47
Sjukesoga	48
Livssoga	49

Innhenting av opplysninger frå andre	51
Skildringa av pasienten her og no – status presens.....	52
Orienterande psykiatrisk undersøking	56
Supplerande undersøkingar	57
Laboratorieprøver	57
Strukturerte intervju og spørjeskjema.....	57
KAPITTEL 3 Nevropsykologiske undersøkelsesmetoder og kognitiv svikt....	60
<i>Arnstein Finset</i>	
Hva er nevropsykologi?	61
Hvilke sykdommer fører til kognitiv svikt?.....	62
Vanlige former for kognitiv svikt.....	63
Oppmerksomhetsfunksjon	63
Hukommelse	64
Overordnet regulering av atferd (eksekutive funksjoner).....	65
Persepsjon og høyere kognitive funksjoner.....	65
Språk	66
Emosjonelle forandringer.....	68
Den nevropsykologiske undersøkelsen.....	68
Hva er en nevropsykologisk undersøkelse?.....	68
Hva er formålet med nevropsykologiske tester?.....	70
Tilbakemelding til pasienten	71
Når er det viktig å rekvirere nevropsykologiske undersøkelser, og hvem utfører dem?	71
KAPITTEL 4 Kommunikasjon	74
<i>Arnstein Finset</i>	
Kommunikasjonsteori.....	74
Pasientsentrert kommunikasjon	77
Den kliniske samtalen – struktur og funksjon	79
Hva er effekten av god kommunikasjon?	86
Kommunikasjonstrening.....	87
KAPITTEL 5 Tverrkulturelle forhold	89
<i>Valjbona T. Preljevic og Suraj B. Thapa</i>	
Etniske minoriteter i Norge	89
Norges urfolk	89
Nasjonale minoriteter	90
Migranter	91

Betydningen av kultur i psykosomatisk medisin	92
Kulturell kompetanse	94
Sosiokulturelle kontekster	95
Stereotype oppfatninger	95
Innsikt i egne holdninger	96
Kulturelt betingete handlingsmønstre og virkelighetsoppfatninger	97
Transkulturelle ferdigheter	97
Helsetilstanden hos innvandrere	98
Sykdomspanoramaet	98
Psykisk helse	100
Komorbiditet og somatisering	102
Rusmiddelproblemer	102
Eldre	102
Kvalitet i behandling – likeverdige tjenester	103
Kommunikasjon	103
Transkulturell kommunikasjon	104
Bruk av tolk	104

Del 2

Psykiske lidelser og symptombilder

107

KAPITTEL 6 Delirium (akutt forvirring) og demens

109

Anette Hysten Ranhoff

Kognitiv svikt

109

Delirium

110

Hva er delirium?

111

Forekomst

112

Patofysiologi

112

Disponerende faktorer

112

Symptomer på delirium

113

Påvisning av delirium

114

Utredning av delirium

114

Behandling

115

Etter delirium

117

Demens

117

Kan demens forebygges?

117

Symptomer på demens

118

Underliggende sykdommer som kan gi demens

119

Diagnostikk av demens – ikke én enkelt test

122

Behandling av demens.....	123
Pårørende	125
KAPITTEL 7 Aggresjon og vold	127
<i>Thomas Small</i>	
Definisjoner.....	127
Forekomst og risikofaktorer for vold og evaluering av vold.....	128
Kliniske momenter.....	129
Dårlig eller vanskeliggjort kommunikasjon	129
Særlige vansker i tilknytning til misbruk og avhengighet av rusmidler.....	131
Somatiske forhold av betydning.....	131
Tiltak	131
Akutte beskyttelsestiltak	133
Ivaretagelse etter voldsepisoder	134
KAPITTEL 8 Depresjon	135
<i>Trond F. Aarre</i>	
Depresjon er vanleg ved somatiske sjukdomar	135
Når bør me mistenkje depresjon?	136
Symptom på depresjon.....	138
Utgreiing og diagnostikk	140
Differensialdiagnostikk	142
Forløp og komplikasjonar.....	144
Behandling	145
Kva kompetanse er naudsynt?.....	146
Kven skal følge opp pasienten til behandlinga kan avsluttast?	146
Praktiske tiltak mot depresjon	147
Behandling med lækjemiddel	149
Vedlegg – Akuttbehandling av depresjon.....	152
KAPITTEL 9 Suicidalitet og selvskading	154
<i>Øivind Ekeberg</i>	
Definisjoner.....	154
Selvmord.....	154
Selvmordsforsøk	154
Selvskading	155
Forekomst	155
Kjønn og alder	156
Selvmordsmetoder	156

Spesielle selvmord	156
Dobbeltselvmord	156
Utvidet selvmord	156
Eutanasi	157
Selvmordsforsøk	157
Psykiske risikofaktorer	157
Psykososiale risikofaktorer	158
Kriser og relasjonsproblemer	158
Høy alder	158
Barn og ungdom	158
Innvandrere	159
Sosial isolasjon	159
Arbeidsledighet	159
Spesielle yrkesgrupper	159
Biologiske risikofaktorer	159
Lav serotoninomsetning	159
Somatiske sykdommer	160
Vurdering av selvmordsfare	160
Samsvar mellom planlagt fysisk skade og den psykologiske risikoen	161
Depresjon og følelse av håpløshet	161
Døden som en lettelse	161
Tapssituasjoner	161
Tidligere selvmordsforsøk	161
Selvmord i familien/slekten	161
Forsøk på å skjule seg	161
Avskjedsbrev	162
Å gi fra seg spesielt verdifulle ting	162
Klinisk vurdering av selvmordsfare	162
Behandling	162
Fortløpende vurdering av selvmordsrisiko	162
Etabler tiltak som bringer situasjonen under kontroll	163
Avgrensning av tiltak	163
Spesifikke intervensjoner	163
Kognitiv terapi	163
Noen utfordringer med pasienter med ustabil personlighetsforstyrrelse	164
Noen utfordringer ved samtidig rusproblem og somatisk sykdom	164
Tiltak etter et selvmordsforsøk	164
Medikamentell behandling	165
Elektrokonvulsiv terapi (ECT)	166

Journalføring	166
Utfordringer for behandler	166
Retten til å bestemme over eget liv	166
Nasjonale retningslinjer for forebygging av selvmord	166
Kan pasientene forplikte seg til ikke å ta livet sitt?	167
Hvis pasienten skriver seg ut mot behandlers råd	167
Hvis pasienten forsvinner	167
Bruk av tvang	167
Etterlatte etter selvmord	167
Selvskading	168
Behandling av selvskading	168
Utfordringer for den somatiske legen	169
KAPITTEL 10 Psykosar i somatisk medisin	172
<i>Trond F. Aarre</i>	
Definisjon av psykose	173
Vrangtankar	173
Hallusinasjonar	175
Formelle tankeforstyringer	175
Desorganisert eller kataton åtfærd	175
Psykose eller delirium?	177
Funksjonelle psykosar	179
Schizofreni	180
Stemningslidingar med psykotiske symptom	182
Paranoide psykosar	185
Andre akutte og forbigående psykosar	187
KAPITTEL 11 Frykt, angst og angstlidelser	189
<i>Alv A. Dahl</i>	
Frykt og angst	189
Angstens mangfold	190
Angst for helsevesenet og dets prosedyrer	190
Legeskrekk	191
Skrekk for blod og sprøyter	192
Angst for sykdom	192
Angst ved livets slutt	194
Angst som kan gi påfallende atferd	195
Andre angstlidelser	196
Hva er felles for angstlidelsene?	199

Andre typer angst man også kan møte	200
Dokumentasjon av angst	201
Angstlidelser og somatisk sykdom	201
Behandling av angstlidelser	202
KAPITTEL 12 Somatoforme lidelser	204
<i>Jon Håvard Loge</i>	
Generelle forhold	204
Somatoforme lidelser – flere typer med usikker gyldighet	204
Symptomer	205
Ny inndeling av de somatoforme lidelsene	207
Oppmerksomhet utenfor medisinen	208
Forekomsten av medisinsk uforklarte symptomer	208
Forekomsten av somatoforme lidelser	209
Uførepensjon og sykmelding	210
Årsaker	211
Diagnostikk	214
Ytterligere utredning	215
Diagnostisk vurdering	215
Behandling	216
Generelle behandlingsprinsipper	216
Fysisk trening	217
Medikamentell behandling	218
Psykologisk behandling	219
KAPITTEL 13 Rusmidler og somatisk helse	223
<i>Jørgen G. Bramness og Lars Lien</i>	
De ulike rusmidlene	224
Akutte effekter og abstinens	226
Delirium tremens	228
Langtidseffekter av rusmiddelbruk	229
Alkohol	229
Opioider	231
Injeksjoner og infeksjoner	233
Sentralstimulerende midler	233
Oppmerksomhet rettet mot rusproblemer	234
Behandling og oppfølging	235

KAPITTEL 14 Personlighet og personlighetsforstyrrelser	238
<i>Alv A. Dahl</i>	
Personlighetstrekk	240
Motivasjon og mestring	241
Andre forhold ved personlighetstrekk.....	242
Personlighetsforstyrrelser	243
Væremåter knyttet til personlighetsforstyrrelser i gruppe A.....	244
Væremåter knyttet til personlighetsforstyrrelser i gruppe B	246
Væremåter knyttet til personlighetsforstyrrelser i gruppe C	248
Epidemiologi og komorbiditet	248
Diagnostikk	249
Årsaksforhold.....	250
Stabilitet og forandring.....	252
Behandling.....	252
Personlighetstrekk som disponerer for somatisk sykdom	253
Type A-personlighet, sinne og fiendtlighet.....	253
Nevrotisisme	254
Type D-personlighet.....	255
Personlighetsforstyrrelser og somatiske sykdommer	255
KAPITTEL 15 Smerter	258
<i>Heidi Trydal og Petter C. Borchgrevink</i>	
Hva er smerter?	258
Biopsykososial forståelsesramme	259
Langvarige smerter	259
Sentral sensitivisering	261
Langvarige smerter og stress.....	262
Langvarige smerter og traumer, undertrykte følelser.....	263
Somatiske sykdommer der det vanligvis opptrer langvarige smerter.....	264
Forekomst av langvarige smerter	264
Diagnostikk og utredning av langvarige smerter og psykiske faktorer.....	265
Psykisk lidelse i komorbiditet med langvarige smerter	265
Differensialdiagnostikk av psykiske lidelser ved langvarige smerter	268
Komplikasjoner og forløp.....	268
Psykososiale komplikasjoner	269
Psykologisk behandling av pasienter med langvarige smerter	270
Behandling med fokus på samhandlingsreformen og behandlingsskjeder/ samspill	273

KAPITTEL 16 Trøtthet og utmattelse	276
<i>Jon Håvard Loge</i>	
Mange former for trøtthet	277
Forekomst	280
Hos befolkningen generelt	280
Trøtthet ved somatiske sykdommer	281
Trøtthet ved psykiske lidelser	282
Trøtthet ved medisinsk uforklarte tilstander	282
Årsaker og mekanismer	283
Biologiske forhold	284
Psykososiale forhold	285
Undersøkelse av trøtthet	286
Tiltak	288
Hva kan pasientene gjøre selv?	290
KAPITTEL 17 Komorbiditet	293
<i>Alv A. Dahl og Ellen Karine Grov</i>	
Komorbiditetsbegrepet og noen av dets problemer	294
Forklaringer på komorbiditet	295
Kartlegging av komorbiditet	297
Komorbiditet mellom somatisk sykdom og psykiske lidelser	299
Depresjon og somatisk komorbiditet	299
Angstlidelser og somatisk komorbiditet	305
Rusmiddellidelser og somatisk komorbiditet	306
Personlighetsforstyrrelser og somatisk komorbiditet	306
Følger av komorbiditet	307
De eldre og komorbiditet	308
Del 3	
Behandling	311
KAPITTEL 18 Kriser og kriseintervensjon	313
<i>Øivind Ekeberg</i>	
Krisereaksjoner	313
Sorg	315
Depresjon eller sorg?	315
Patologisk sorg	316
Dissosiative tilstander	316
Psykiske reaksjoner etter alvorlig somatisk sykdom	317

Vanlige psykiske lidelser etter kriser.....	317
Kriseintervensjon.....	317
Å etablere trygghet.....	317
Å akseptere følelser og symptomer	319
Å informere og strukturere.....	319
Å gi hjelp til gradvis å se kriser i øynene	320
Å vise empati.....	321
Å gi hjelp til å bearbeide traumet	321
Å skille mellom historie, nåtid og framtid	322
Evnen til å frykte og å bli redd er nødvendig.....	322
Å gi håp	323
Normalisering.....	323
Å oppsøke stedet for traumet	324
Retraumatisering.....	324
Behandling av dissosiative lidelser.....	324
Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR).....	325
Bruk av medikamenter.....	325
Debrifing.....	326
Kontakt med familie og venner	326
Europeiske anbefalinger.....	327
Psykososial katastrofeberedskap.....	329
Utfordringer for hjelperen.....	330
KAPITTEL 19 Samtale om dårlige nyheter.....	333
<i>Arvid Heiberg</i>	
Før og nå	333
Hva slags «bad news»?.....	334
Hva skal vi gjøre i en BBN-situasjon?	335
Hvordan lære å beherske slike situasjoner?	338
Hva viser forskning om slike situasjoner?.....	338
Kulturelle aspekter	340
Hva med framtiden?	341
Hva er viktigst når man skal tilrettelegge en BBN-samtale?.....	342
KAPITTEL 20 Psykofarmakologi.....	344
<i>Trond F. Aarre</i>	
Litt statistikk.....	344
Eliminasjon av lækjemiddel	345
Lækjemiddelinteraksjonar.....	346

Antipsykotiske middel	347
Indikasjoner	348
Preparat og dosering	348
Ekstrapyramidale biverkninger	350
Psykiske biverkninger	351
Vektauke og metabolsk syndrom	351
Malignt nevroleptikasyndrom	352
Nøytropeni	353
Antidepressiv	353
Indikasjoner	354
Preparat og dosering	354
Hyponatremi	355
Serotonergt syndrom	356
Benzodiazepin	357
Indikasjoner	357
Praktisk bruk	358
Generelle råd om bruk av psykofarmaka	358
KAPITTEL 21 Kognitiv atferdsterapi ved somatisk sykdom	361
<i>Torkil Berge, Elin Fjerstad, Ingrid Hyldmo og Nina Lang</i>	
Hva er kognitiv atferdsterapi?	361
Tankens kraft	362
ABC-modellen	363
Den kognitive diamanten	365
Sentrale elementer i kognitiv atferdsterapi	365
Kognitiv atferdsterapi ved fatigue	370
Kognitiv atferdsterapi ved smerter	372
Betydningen av et familieperspektiv på somatisk sykdom	373
Kognitiv atferdsterapi i sykehus og i primærhelsetjenesten	374
Kognitiv atferdsterapi ved depresjon ved somatisk sykdom	375
Panikkklidelse og ikke-kardiale brystmerter	376
Kognitiv atferdsterapi ved multippel sklerose	377
Utdanning i kognitiv atferdsterapi	378
KAPITTEL 22 Fysisk aktivitet ved psykiske plager	381
<i>Egil W. Martinsen og Toril Moe</i>	
Fysisk aktivitet	381
Ved hvilke psykiske lidelser kan fysisk aktivitet være behandling?	382
Hva kreves av kvalifikasjoner og kompetanse?	385

Hva som forventes av pasienten: motivasjon og egeninnsats	385
Hva forventes av behandler?	386
Hva viser forskningen om nytten av fysisk aktivitet?	387
Samhandlingsreformen – forholdet mellom spesialist- og kommunehelsetjenesten	387
KAPITTEL 23 Rehabilitering	390
<i>Erik Bautz-Holter</i>	
Begrepet rehabilitering	390
Målsettingen med rehabilitering	391
Målgruppen	391
Helse og funksjon	392
Behandling og rehabilitering	394
Rehabiliteringsbehov i helsetjenesten	396
Psykologiske aspekter ved rehabilitering	399
Den faglige prosessen	400
Kartlegging	401
Rehabiliteringspotensialet	401
Målprosessen	401
Individuell plan	402
Prosessens avslutning	402
Aktører og arbeidsform i rehabilitering	403
Samhandling	405
KAPITTEL 24 Livsstyrketrening	408
<i>Heidi A. Zangi</i>	
Hva er Livsstyrketrening?	408
Innhold og metoder i kurset	408
Teoretisk grunnlag for kurset	409
Fenomenologi	410
Konfluent pedagogikk	410
Mindfulness	412
Autopiloten – innlærte handlings- og reaksjonsmønstre	413
Gjennomføring av samlingene	413
Eksempler på erfaringer fra kurs i livsstyrketrening	414
Hva lærte Birgit, Bjarne og Bodil på kurset Livsstyrketrening?	421
Kurslederne	422
Effekt av Livsstyrketrening og andre mindfulness-baserte kurs	423

KAPITTEL 25 Veiledet selvhjelp	426
<i>Tine Nordgreen, Elin Fjerstad, og Odd E. Havik</i>	
Veiledet selvhjelp via Internett	427
Somatisk sykdom og veiledet selvhjelp	428
Pasientopplæring og veiledet selvhjelp	429
Indikasjoner for veiledet selvhjelp	431
Etterlevelse av behandling	431
Stressreaksjoner på sykdom og behandling	431
Veiledet selvhjelp og psykiske lidelser	432
Kronisk sykdom	432
Dokumentasjon av effekt	432
Veiledet selvhjelp – for hvem?	435
Hjelp til selvhjelp – behandlerens rolle	435
Baksiden av selvhjelpsmedaljen	436
Modell for bruk av veiledet selvhjelp i klinisk praksis	437
Bruk av veiledet selvhjelp i Norge i dag	438
KAPITTEL 26 Sosionomtjenester i somatisk medisin	442
<i>Sævar Berg Gudbergsson</i>	
Sosionomtjenester i somatisk helsetjeneste	442
Sosionomtjenestens kunnskaper og ferdigheter	447
Individuelt sosialt arbeid	448
Familiesamtaler	448
Barn som pårørende	448
Gruppearbeid	448
Nettverksarbeid	448
Samhandling – fler- og tverrfaglig samarbeid	449
Samfunnets ressurser	450
Kort sammendrag om noen sosiale støtteordninger ved sykdom	450
Overgang fra arbeid til pensjon	452
Sosiale tjenester	453
Personlig økonomi	453
KAPITTEL 27 Pårørendes reaksjoner	457
<i>Ellen Karine Grov</i>	
Pårørendes roller og funksjoner	457
Pårørendes kompensering for pasientens hjelpebehov	458
Pårørendes reaksjon i form av bekymring for egen helse	460

Kartlegging av pårørendes reaksjoner	463
Hvordan hjelpe de pårørende?	464

Del 4

Organsystemer og systemiske sykdommer	469

KAPITTEL 28 Hjerter- og karsykdommer	471

Tore Sørli

De vanligste hjertesykdommene og deres forekomst	471
Viktige somatiske symptomer og funksjonsutfall ved hjertesykdommer..	471
Psykiske reaksjoner som er vanlige ved hjertesykdommer	472
Faktorer som påvirker utvikling og forekomst av hjertekrampe og hjerteinfarkt	473
Medisinsk behandling, forløp og komplikasjoner	474
Ulike årsaker til brystmerter	475
Angst og depresjon ved hjertesykdommer	475
Forebyggende selvhjelp og psykologiske intervensjoner	476
Informasjon om sykdom	476
Hjelp til selvhjelp ved hjertesykdom	477
Psykologisk behandling av overdreven redsel for hjertesykdom og for invaliditet ved påvist hjertesykdom	478
Forebyggende intervensjoner ved behandling i sykehus	480
Samhandling ved hjertesykdom	481

KAPITTEL 29 Lungesykdommer	483

Amund Gulsvik

De viktigste somatiske symptomene	483
Åndenød	483
Hoste	484
Oppspytt	484
Piping i brystet	485
Brystmerter	485
Heshet	485
Generelle psykiske reaksjoner ved lungesykdommer	485
Helserelatert livskvalitet	485
Depresjon og angst	486
Andre reaksjoner	486
Psykiske reaksjoner ved utvalgte lungesykdommer	487
Kronisk obstruktiv lungesykdom (kols)	487

Lungekreft	491
Astma	493
KAPITTEL 30 Sykdommer i fordøyelseskanalen.....	496
<i>Jørgen Valeur og Arnold Berstad</i>	
Gastrointestinal psykosomatikk.....	496
Psykiske forstyrrelser kan gi symptomer fra fordøyelseskanalen	496
Forstyrrelser i fordøyelseskanalen kan gi psykiske symptomer	497
Psykiske forstyrrelser kan påvirke opplevelsen og tolkningen av symptomer fra fordøyelseskanalen.....	497
Historien om magesåret.....	497
Funksjonell dyspepsi – «stressmage»	498
Dyspepsi på grunn av magesår.....	499
KAPITTEL 31 Skader i hodet og ryggstølen, samt hjerneslag	504
<i>Arnstein Finset</i>	
Hjerneslag og subaraknoidalblødninger	504
Kognitiv svikt etter hjerneslag	505
Depresjon, angst og apati etter hjerneslag	506
Traumatiske hodeskader.....	507
Hva er en traumatisk hodeskade?	508
Kognitiv svikt etter traumatisk hodeskade.....	509
Angst og depresjon etter traumatisk hodeskade	510
Hvordan går det på lang sikt etter hodeskade?	510
Tverrsnittsskade i ryggmargen	510
Andre rygg- og nakkeskader.....	511
Psykologisk behandling og rehabilitering ved skader i hodet eller ryggstølen.....	512
Kognitiv rehabilitering	513
Hvem har ansvar for behandlingen?	513
KAPITTEL 32 Nevrologiske sykdommer.....	515
<i>Karl Otto Nakken og Antonie Giæver Beiske</i>	
Epilepsi	515
Sentrale forhold ved epilepsi	515
Epilepsi og psykiske reaksjoner	517
Epilepsi – fortsatt en stigmatiserende sykdom	519
Patofysiologiske betraktninger	519
Behandling.....	520

Parkinsons sykdom	520
Sentrale kjennetegn.....	520
Nevropsykiatriske symptomer	521
Fatigue.....	526
Multipel sklerose	527
Sentrale kjennetegn.....	527
Nevropsykiatriske symptomer	527
KAPITTEL 33 Revmatiske sykdommer	534
<i>Arnstein Finset</i>	
De vanligste revmatiske sykdommene	534
Betennelsesaktig revmatisk sykdom.....	535
Degenerativ revmatisk sykdom (artrose)	537
Bløtdelsrevmatisme – fibromyalgi.....	537
Livskvalitet, depresjon og angst ved revmatisk sykdom.....	538
Depresjon	539
Angst.....	541
Utmattelsessymptomer (fatigue).....	541
Komorbiditet – kombinasjonen av leddgikt og fibromyalgi	542
Psykologisk ivaretagelse, behandling og rehabilitering ved revmatisk sykdom	543
Helhetlig tilnærming og et godt tillitsforhold til behandler	543
Informasjon, opplæring, hjelp til å forstå sykdommen og reaksjonene	544
Resurser og mestring.....	544
Oppmerksomhetstrening og avspenning	544
Aktivitetsregulering.....	544
Fysisk trening.....	545
Kognitiv terapi.....	545
Nettbaserte tiltak	545
Tverrfaglig rehabilitering.....	547
KAPITTEL 34 Muskel- og skjelettsykdommer	548
<i>Cecilie Røe</i>	
Epidemiologi og forekomst.....	548
Symptomer.....	549
Sykdommer i bevegelsesapparatet.....	549
Smerter i korsryggen	550
Smerter i nakken	551
Smerter i skuldre og armer	551

Smerter i bekken og underekstremiteter	552
Generalisert muskelsmerter og fibromyalgi	552
Veien fra akutt til kronisk smerte.....	552
Psykiske reaksjoner	554
Funksjonssvikt og atferdsendring.....	555
Personlighet og mestringsstrategier	556
Arbeid og uførhet	556
Den biopsykososiale modellen og den internasjonale klassifikasjonen av funksjon, funksjonshemming og helse	556
Diagnostikk	558
Behandling	559
KAPITTEL 35 Hudsykdommer	562
<i>Florence Dalgard</i>	
Multifaktorale hudsykdommer – kronisk inflammatoriske hudsykdommer	562
Atopisk eksem.....	562
Håndeksem	563
Akne	564
Psoriasis.....	565
Hudsykdom med primær psykopatologi	566
Forstyrret kroppsbilde (dysmorfofobi)	566
Selvskading.....	567
Parasittofobi (psykotisk dysmorfofobi)	568
Generelle psykiske aspekter ved hudsykdommer	568
Skam	568
Stigmatisering	569
Selvmordstanker	569
Depresjon og hudsykdommer	569
Sykdomsbilde	569
Forekomst.....	570
Sykdomsmekanismer	570
Hvordan stille diagnosen?.....	570
Behandling og samspill	571
KAPITTEL 36 Kvinnesykdommer og svangerskap	574
<i>Inger Øverlie</i>	
Fra jente til kvinne	574
Svangerskap.....	575

Uønsket svangerskap	578
Infertilitet	578
Kroniske underlivssmerter	579
Premenstruelt syndrom (PMS)	581
Kvinnens seksualitet	582
Menopause	584
KAPITTEL 37 Menns seksualitet ved somatisk sykdom	588
<i>Haakon Aars</i>	
Hva skjer med det seksuelle når man får en alvorlig sykdom?	589
Kommunikasjon om seksualitet	589
Ulik seksuell orientering	590
Sykdommer og seksualitet	591
Prostatakreft	591
Hjerteinfarkt	592
Seksuelt overførbare sykdommer	592
Hvordan behandle og bidra til å gjenvinne seksuell helse og funksjon? ..	593
Medikamenter og seksualitet	594
Antihypertensiver (blodtrykkssenkende medisiner)	595
Kolesterolsenkende medisiner	595
Antidiabetika	596
Midler mot ulcus og gastroøsofageal reflukssykdom	596
Antiepileptika	596
Cytostatika	596
Antidepressiver	596
Antipsykotiske midler	596
Sammenheng mellom seksualitet og somatiske og psykiske lidelser	597
Behandling av erektil dysfunksjon	599
Den seksuelle lysten og mangel på seksuell lyst	601
Hypogonadisme og mannens «overgangsalder»	601
KAPITTEL 38 Infeksjonssykdommer	607
<i>Vegard Skogen, Ole Rysstad og Birgit Lie</i>	
Redsel for infeksjoner	607
Tuberkulose	608
Hiv/aids	609
Hepatitt B- og hepatitt C-virus	611

KAPITTEL 39 Intensivmedisin	615
<i>Øivind Ekeberg</i>	
Utfordringer ved behandling i intensivmedisinsk avdeling	615
Krisereaksjoner	616
Psykiske reaksjoner	617
Abstinensstilstander	619
Angstlidelser	621
Depresjon	622
Personlighetsforstyrrelser	622
Akutte psykoser og urotilstander	622
Psykoser uten uro	623
Medikamentell behandling	623
Selvmordsatferd og villet egenskade	623
Masseskader og katastrofer	623
Psykososial katastrofeberedskap	624
Spørsmål om gjenopplivning og respiratorbehandling	624
Død	624
Pårørende	625
Samtykke og taushetsplikt	626
Bruk av tvang	627
Øyeblikkelig hjelp-plikten	627
Bruk av tvang i somatisk avdeling – pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4A	627
Tvungent psykisk helsevern	628
Vedtak om tvungen observasjon	628
Belastninger for personalet	628
Når hjelperen trenger hjelp	628
Utfordringer for behandlerne	629
Kollegastøtte	630
Overføring og motoverføring	630
KAPITTEL 40 Kreftsykdommer	632
<i>Jon Håvard Loge</i>	
Kreftsykdommer	632
Kreftbehandling	633
Symptomer og plager av betydning for kreftpasienters psykiske helse	634
Trøtthet (fatigue)	634
Kombinasjoner av symptomer	635

Psykologiske forhold ved kreftsykdommer	636
Kreft som krise.....	637
Psykiske lidelser ved kreftsykdommer.....	638
Normale reaksjoner versus psykiske lidelser	638
Tilpasningsforstyrrelser.....	640
Depressive lidelser, selvmord og eutanasi	640
Angstlidelser	642
Delirium	643
Problemer med sammensatte hjernefunksjoner – «chemobrain»	644
Forekomst av psykiske lidelser hos kreftpasienter	644
Diagnostikk.....	645
Medikamentell behandling.....	647
Ikke-medikamentell behandling	648
Samhandling.....	649
KAPITTEL 41 Spiseforstyrrelser i klinisk medisin	652
<i>Stein Frostad</i>	
The Minnesota Starvation Study	652
Hvordan kan man skille underernæring fra spiseforstyrrelse?.....	653
Transdiagnostisk tilnærming til spiseforstyrrelser	653
Overopptatthet av kroppsform og vekt.....	654
Magesmerter – et spesielt differensialdiagnostisk problem	655
Andre mage-tarm-plager og spiseforstyrrelsesliknende symptomer	658
Spiseforstyrrelser ved diabetes.....	658
KAPITTEL 42 Spiseforstyrrelser ved diabetes.....	659
<i>Stein Frostad</i>	
Problematisk forhold til vekt og kroppsform ved type 1-diabetes	659
Subklinisk spiseforstyrrelse	660
Spiseforstyrrelse ved type 1-diabetes gir mer diabeteskomplikasjoner.....	661
Depresjon og spiseforstyrrelser ved diabetes	662
Når spiseforstyrrelse er årsak til diabetes.....	662
Problematisk forhold til kroppsform og vekt – når diagnosen står i veien for behandlingen	662
Tilnærming.....	664
Rekkefølge	664
Insulinbehandling	664
Tilnærming til spiseproblemene	665
Transdiagnostisk tilnærming	665
Valg av terapi	667

KAPITTEL 43 Kronisk somatisk sykdom og symptombilder hos barn og unge	674
<i>Trond H. Diseth</i>	
Kronisk somatisk sykdom	676
Psykiske, psykososiale og familiære konsekvenser.....	676
Biopsykososial sykdomsforståelse og tilnærming.....	677
Utredning og behandling.....	680
Sentrale sykdommer	681
Astma.....	681
Diabetes.....	683
Epilepsi.....	684
Kreft.....	685
Syke nyfødte, premature og barn med medfødte misdannelser.....	687
Kroniske somatiske symptomer uten tilstrekkelige organiske funn	688
KAPITTEL 44 Somatisk sykdom hos ungdom	695
<i>Ole Rikard Haavet</i>	
Ungdoms psykiske reaksjoner på somatisk sykdom	695
Aldersperioder, kjennetegn og rammebetingelser	696
Samtale med unge	696
Hva skal helsearbeideren spørre om?.....	697
Ungdoms vanligste barrierer mot å søke helsehjelp	697
Sykdomsbildet.....	697
Diagnostisering av psykiske plager ved somatiske symptomer og sykdom	698
Hopkins Symptom Checklist-10 (HSCL-10).....	699
Smerte hos ungdom.....	699
Negative livserfaringer, fysiske plager og psykiske symptomer.....	699
Smerte og selvmedisinering.....	700
Behandling	701
Mestring.....	701
Kognitiv atferdsterapi.....	701
Ungdomstidens spesielle utfordringer – et medisinsk spesialfelt?	703
Om forfatterne	705
Stikkord	709